

Блок визначення тематики формату УКРМАРК

У статті йдеться про 6- - блок Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК. Описуються особливості визначення тематики в УКРМАРКу. Розглядається місце 6- - блоку в структурі УКРМАРКу, зв'язок з іншими блоками, полями та форматами для авторитетних та класифікаційних даних, проводиться порівняльний аналіз з блоками визначення тематики інших форматів представлення бібліографічних даних.

Формат УКРМАРК (комплекс форматів для бібліографічних записів, авторитетних записів, класифікаційних записів і т. ін.) – як один з родини UNIMARC-похідних форматів – розробляється як національний формат України. Зокрема, для НБУВ «основним напрямком розвитку робіт бібліографічного напрямку є модернізація технології обробки нових надходжень з урахуванням необхідності чіткого дотримання УКРМАРКу...» [2].

6- - блок УКРМАРКу є в структурі формату бібліографічного запису блоком визначення тематики. За задумом розробників вихідного формату UNIMARC, за характеристиками свого вмісту він є одним з найстракатіших блоків формату, поступаючись за цією якістю хіба що БЛОКУ КОДОВАНИХ ДАНИХ, котрий надає будь-яку інформацію про документ, яка тільки може бути представлена у кодованій формі, за винятком класифікаційних індексів, що є кодовою формою розкриття змісту твору і заносяться до 6- - блоку. До речі, в іншій поширеній родині форматів, USMARC-похідних форматах, класифікаційні індекси заносяться до 0- - блоку, тобто блоку, котрий містить стандартизовані кодовані дані про каталогізований документ. Окрім класифікаційних індексів до 6- - блоку заносяться предметні рубрики, кодовані дані, необхідні для аналізу змісту твору, та дані для створення додаткових точок доступу.

Особливості вимог тематичного пошуку (формулювання запиту з певною мірою точності, вираження його окремими словами /фразами/ індексами/ кодами, з використанням булевої алгебри чи без тощо [1]) спричинили різноманіття даних, які заносяться до 6- - блоку, котре, в свою чергу, зумовило різноманіття структур полів блоку. Поля предметних рубрик складаються з початкового елемента рубрики, складових частин заголовка та підрубрик. Поля класифікаційних індексів складаються з індексу та відомостей про використану схему класифікації. Поля додаткових точок доступу та аналізу змісту мають відповідні структури. Поле 604 за побудовою аналогічне полям 4- - БЛОКУ ЗВ'ЯЗКУ ОПИСІВ, сформованим згідно з технікою вставлених полів.

Дані, котрі заносяться до 6- - блоку, призначені для ведення предметних (поля 600–616) і систематичних (675–686) каталогів, а також для забезпечення додаткових можливостей тематичного пошуку, котрі надаються електронними каталогами, автоматизованими бібліотеч-

ними інформаційними системами та іншими сучасними пошуковими засобами (рис. 1).

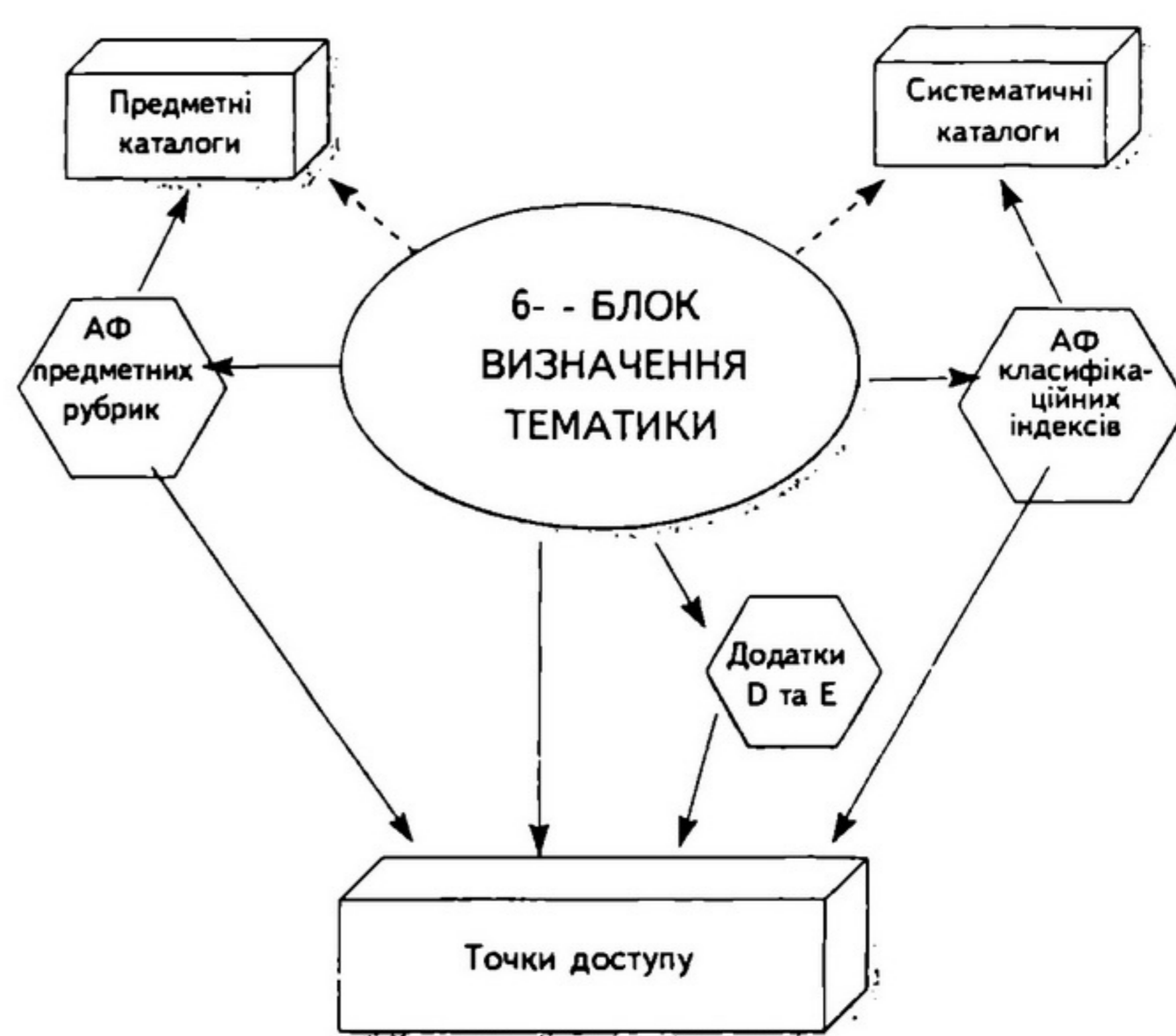

Рис. 1

6- - блок УКРМАРКу

та базові сутності бібліографічного запису

Дані 6- - блоку пов'язані з базовими сутностями, визначеними в Підсумковому звіті IFLA «Фундаментальні вимоги до бібліографічних записів» (ФВБЗ)¹, на яких будується поняття бібліографічного запису. Серед них визначаються три групи:

А. Твір, вираження, втілення, документ:

- 1) *твір (work)* – окремий продукт інтелектуальної або художньої творчості;
- 2) *вираження (expression)* – інтелектуальна чи художня реалізація твору – відображає інтелектуальний чи художній зміст (наприклад, жанр, мову тощо);
- 3) *втілення (manifestation)* – фізичне втілення вираження твору;
- 4) *документ (item)* – одиничний примірник втілення – фізична форма.

Б. Особа, колектив:

- 1) *особа (person)* – індивідуальна особа;
- 2) *колектив (corporate body)* – організація/установа, захід, група окремих осіб.

Багрій Ірина Ігорівна, н. с. відділу систематизації НБУВ.

¹ Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR).

В. Концепція, об'єкт, подія, місце:

- 1) *концепція (concept)* – окреме поняття чи ідея;
- 2) *об'єкт (object)* – матеріальна річ;
- 3) *подія (event)* – дія чи випадок;
- 4) *місце (place)*.

Сутності груп А та Б можуть виступати як предмети змісту документа, сутності групи В зазвичай є предметами змісту твору. Зв'язок між документом і сутностями усіх трьох груп показано на рис. 2.

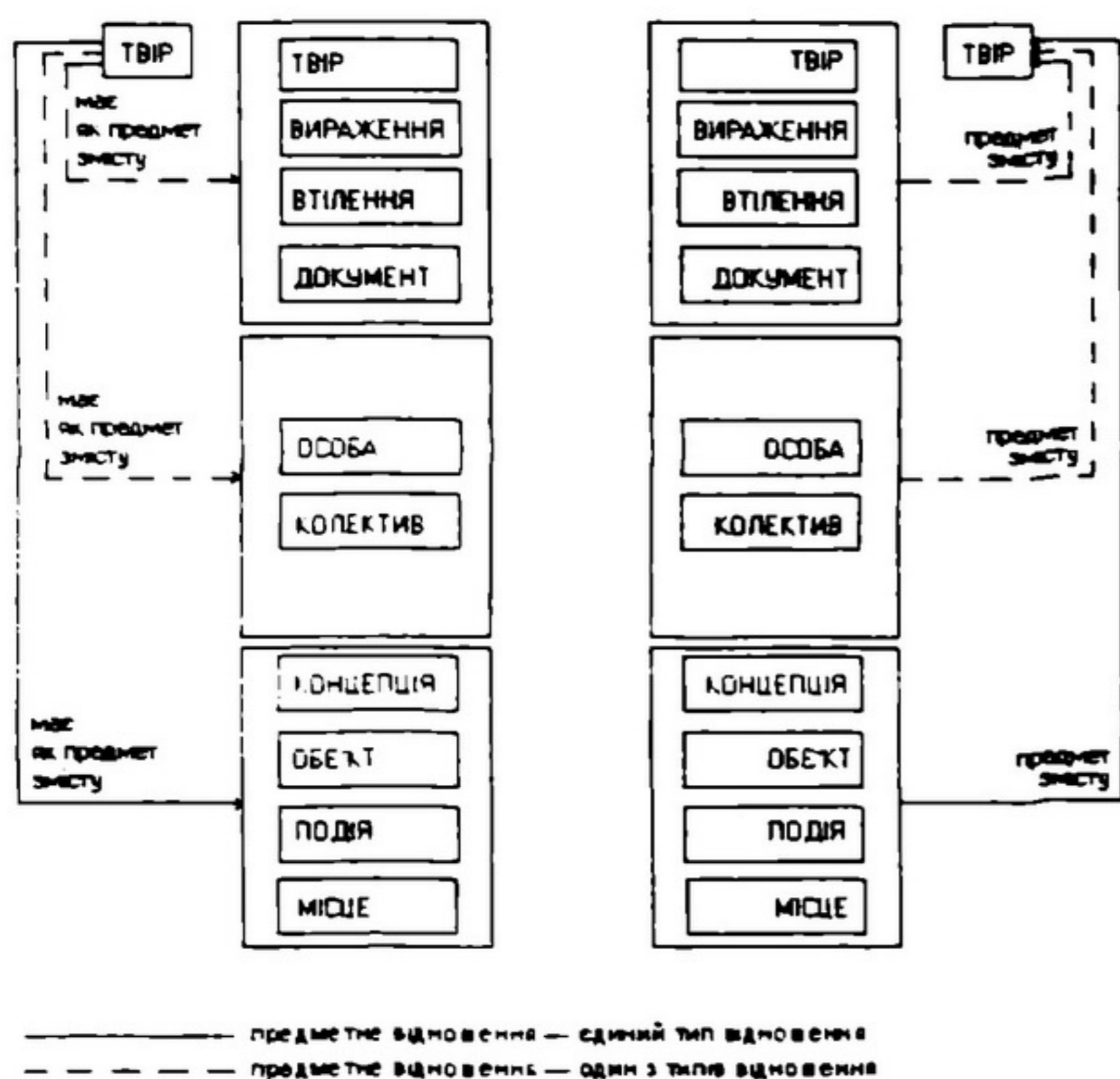

Рис. 2

Дані, пов'язані з *особами, колективами, назвами, предметними рубриками*, аналізувалися з точки зору розширення їх функції як заголовків або елементів покажчиків для записів, котрі описують бібліографічні сутності.

Згідно з ФВБЗ сутності усіх трьох груп можуть бути пов'язаними з сутністю *твір* шляхом предметного відношення. Відношення «має як предмет» означає, що будь-яка з сутностей у моделі, котра містить *твір* як такий, може бути предметом змісту твору. Іншими словами, відношення означає, що *твір* може бути про *особу* чи *колектив*; він може бути про *вираження, втілення* чи *документ*; він може бути про інший *твір*. Логічний зв'язок між *твором* і пов'язаною предметною сутністю слугує основою як для визначення предмета окремого твору, так і для забезпечення зв'язку усіх творів, релевантних даному предмету, з цим предметом.

Зазначений набір сутностей безпосередньо відображається в полях 6- - блоку. Приміром,

Особа – 600 ІМ'Я ОСОБИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА,

604 АВТОР І НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА (особа як автор твору, який є предметом змісту документа);

Колектив – 601 НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА;

Місце – 607 ГЕОГРАФІЧНА НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА або 660 КОД ГЕОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ;

Втілення – 608 ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ПРЕДМЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК²;

Твір – 604 АВТОР І НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА,

605 НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА (як назва твору),

608 ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ПРЕДМЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК (як форма твору) і так далі.

6- - блок УКРМАРКу та відповідні дані в інших бібліографічних форматах

1. UNIMARC та родина UNIMARC-похідних форматів

1а. UNIMARC

UNIMARC є форматом-джерелом УКРМАРКу. Тому при розробці було повністю збережено повний обсяг його полів і підполів, дотримано його методичних засад, але, у разі необхідності, додавалися конкретні методичні рекомендації щодо заповнення окремих полів і підполів.

Під час роботи над 6- - блоком УКРМАРКу на веб-сайті IFLA було виставлено нові версії форматів родини UNIMARC, зокрема, це UNIMARC Concise Bibliographic Format від 1 березня 2002 р., Concise UNIMARC Classification Format від 31 жовтня 2000 р., UNIMARC Manual Authorities Format 2001 (Concise version) від 25 січня 2001 р., UNIMARC Holdings Format від 20 березня 2003 р. та інші документи.

Щодо бібліографічного UNIMARC-формату, то порівняно з попередньою версією (1994 р.), його 6- - блок містить нові поля та підполя (наприклад, 616 ТОВАРНИЙ ЗНАК ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА, 620\$3 МІСЦЕ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ. Номер авторитетного запису тощо). Усі нововведення знайшли відображення в УКРМАРКу.

Крім того, більшість полів УКРМАРКу було доповнено підполем \$9 Визначення локальної системи. Цей крок було зумовлено наявною в Україні практикою використання локальних систем предметних рубрик (наприклад, Інформаційно-пошукового тезауруса НІБ України) та нестандартизованих перекладів і розширень бібліотечних класифікацій (приміром, Рубрикатор НБУВ) тощо.

Також було введено поле національного використання 629 ШИФР/НАЙМЕНУВАННЯ НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ, куди заносити-

² *Форма*, згідно з MARC21, визначає історично та функціонально специфічний вид матеріалу, що розрізняються за своїм фізичним характером, предметом їх інтелектуального змісту чи призначенням інформації, що знаходиться в ньому. *Жанр* визначає стиль чи техніку інтелектуального змісту текстових матеріалів, чи, наприклад, для графічних матеріалів, такі аспекти, як місце забезпечення найкращого огляду, можливе призначення, засіб подання. Термін «фізичні характеристики» визначає історично та функціонально специфічний вид матеріалу, що розрізняються за своїм фізичним характером, предметом їх інтелектуального змісту чи призначенням інформації, що знаходиться в ньому.

муться дані щодо наукових спеціальностей та відомостей про науковий ступінь, на здобуття якого було подано дисертацію та інші супутні відомості. Аналогічна інформація в MARC21 заноситься до поля 072 КОД ПРЕДМЕТНОЇ КАТЕГОРІЇ (SUBJECT CATEGORY CODE). Що цікаво, в запропонованому переліку джерел є код *psnr* (Номенклатура спеціальностей наукових працівників Міністерства освіти Російської Федерації). Відповідне поле має також БЕЛМАРК (691).

16. РУСМАРК і БЕЛМАРК

Однією з суттєвих відмінностей УКРМАРКу від найближчих споріднених національних форматів є методична угода про необхідність використання підполя \$9 Визначення локальної системи при застосуванні предметних та класифікаційних систем місцевого розроблення чи зроблених самотужки перекладів предметизаційних систем і тезаурусів. За умов використання такої практики перевага надається занесенню до \$9 повної назви застосованої системи перед аббревіатурою її назви. До \$2, відповідно до методики вихідного формату UNIMARC, заносяться тільки кодовані форми системи-джерела предметних або класифікаційних даних, котра увійшла до переліку, наведеному в Додатку G.

З полем УКРМАРКУ 616 ТОВАРНИЙ ЗНАК ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА (це нове поле, яке з'явилося в редакції UNIMARC від 1 березня 2002 р.) із зазначенням у підполях \$2 чи \$9 використаної класифікації товарів і послуг співвідноситься в РУСМАРКу поле 679 ІНДЕКСИ МІЖНАРОДНИХ КЛАСИФІКАЦІЙ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ. Крім того, росіянами було розширено Додаток G власними кодами класифікацій товарів і послуг (приміром, *pic*, *loc* тощо), які передбачається заносити до підполя \$2. Проте, згідно з прийнятою розробниками УКРМАРКу концепцією використання двох підполів для зазначення джерел класифікаційних даних, до \$2 заносяться тільки коди зі стандартного Додатку G UNIMARCu, а до \$9 заносяться усі інші дані про використані джерела, віддаючи перевагу їхнім нескороченим назвам.

БЕЛМАРК пропонує заносити відповідну інформацію до поля 609 НАЙМЕНУВАННЯ ОДИНИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ (ВЛАСНІ ІМЕНА) – ІДЕНТИФІКАТОРИ (це наочно проілюстровано прикладами). Крім того, сюди записуються також інші власні назви, наприклад програмних продуктів тощо (див. приклади до б- - блоку БЕЛМАРКу). Тим не менше, у процесі роботи над УКРМАРКом було прийнято рішення не відкривати відповідне поле національного використання, а заносити такі дані (крім товарних знаків та торгових марок) до поля 610 НЕКОНТРОЛЬОВАНІ ПРЕДМЕТНІ ТЕРМІНИ з заповненням, у разі необхідності, підполів \$9 Визначення локальної системи та/або \$3 Номер авторитетного запису.

Проте інше поле БЕЛМАРКу 691 ШИФР НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ має свій аналог в УКРМАРКу. Оскільки йдеться про формування додаткової точки доступу, було визнано за доцільне віднести його саме до

групи полів додаткових точок доступу і надати йому номер 629 ШИФР/НАЙМЕНУВАННЯ НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ.

Аналоги окремим полям БЕЛМАРКу для індексів ББК та Рубрикатора ГАСНТИ вирішено було не відкривати в зв'язку з тим, що ці дві дуже поширені на теренах України класифікації мають власні коди (*rubbc* та *rubasnti*) в Додатку G UNIMARCu. Тому, згідно зі стандартними рекомендаціями UNIMARCu, ці індекси заносяться до поля 686 ІНДЕКСИ ІНШИХ КЛАСИФІКАЦІЙ із зазначенням у \$2 Код системи відповідного коду.

Окремого рядка варте поле 670 PRECIS. Система тематичного індексування PRECIS (Preserved Context Index System) практично не використовується на теренах України та країн близького зарубіжжя. Імовірно, саме з цієї причини воно було виключено з форматів РУСМАРК і БЕЛМАРК. В УКРМАРКу воно було залишено для збереження повноти прийому даних при міжнародному обміні. До речі, серед національних форматів система PRECIS має власне поле тільки у форматі Великої Британії UKMARC, де їй відповідають три поля: 690 PRECIS, а також окремі поля складових частин PRECIS 691 SIN та 692 RIN. Можливо, наявність поля 670 у вихідному форматі UNIMARC була спричинена саме комунікативними вимогами.

2. MARC21

MARC21 є базовим для ще однієї родини бібліографічних форматів, в основу яких від початку було покладено формат USMARC, котрий згодом трансформувався в MARC21. Структурно та логічно він поділяється на більшу кількість груп полів, кожна з яких відіграє власну роль в записі, наприклад окремими групами розташовуються поля бібліографічних елементів, точок доступу, кодованих даних тощо.

Відповідні поля MARC21 належать до чотирьох різних груп:

□ Поля предметних рубрик (поля 600–602, 605–607 УКРМАРКу) мають в MARC21 відповідники в блоку 6XX ПОЛЯ ПРЕДМЕТНОГО ДОСТУПУ – ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ.

Уся перша група полів – 600–616 (крім 608) – це поля предметних рубрик і предметних заголовків. У існуючій в Україні практиці поширення класифікаційних, а не предметизаційних систем ці поля призначені для створення додаткових записів «про нього».

Поле 608 ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ПРЕДМЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК має як відповідник поле 655 ТЕРМІН ПОКАЖЧИКА – ЖАНР/ФОРМА з групи полів 655–658 ПОЛЯ ТЕРМІНІВ ПОКАЖЧИКА.

□ Поля класифікаційних індексів (поля 675–686 УКРМАРКу), а також поля аналізу змісту (660, 661) в MARC21 віднесені до блоку 05X–08X ПОЛЯ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ІНДЕКСІВ І ШИФРІВ. Цим, поперше, підкреслюється їхня спорідненість з шифрами для бібліотек з тематичною розстановкою фондів.

По-друге, місцезнаходження класифікаційних індексів у полях, номер яких починається з «0», виділяє їх зміст як стандартизовані дані.

□ Поля додаткових точок доступу (620 і 626 УКРМАРКу) в MARC21 розташовуються у окремому блоці 70X–75X ПОЛЯ ДОДАТКОВИХ ТОЧОК ДОСТУПУ (*ADDED ENTRY FIELDS*).

□ Поля 660 КОД ГЕОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ та 661 КОД ПЕРІОДУ ЧАСУ мають відповідники у блоці 01X–09X ПОЛЯ ДАНИХ ЗМІННОЇ ДОВЖИНИ: ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ – 043 та 045 відповідно. 629 ШИФР/НАЙМЕНУВАННЯ НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ має аналогом 072 КОД ПРЕДМЕТНОЇ КАТЕГОРІЇ (*SUBJECT CATEGORY CODE*). Що цікаво, у запропонованому переліку джерел є код *nsnr* (Номенклатура спеціальностей наукових работников Министерства образования Российской Федерации).

Відповідники мають також і Додатки до УКРМАРКу D (КОДИ НАЙМЕНУВАНЬ ГЕОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ) і E (КОДИ ПЕРІОДУ ЧАСУ), котрі були скопійовані UNIMARCom з MARC21.

Найпоширеніші предметні системи позначаються у полях предметних рубрик (600–651, 655) значеннями Індикатора 2 (наприклад, 0=Library of Congress Subject Headings, 3=National Agricultural Library Subject Authority File і т. ін.). Решта кодується в підполі \$2 Джерело заголовка чи терміна відповідних полів на основі *MARC Code Lists for Relators, Sources, Description Conventions. Part IV. Term, Name, Title Sources*.

Найпоширеніші з класифікаційних схем мають окремі власні поля (080 УДК, 082 ДКД), решта заноситься до поля 084 ІНДЕКС ІНШОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ, а в підполі \$2 кодується джерело індексу відповідно до *MARC Code Lists for Relators, Sources, Description Conventions. Part III. Classification Sources*.

3. Dublin Core

Набір елементів даних Dublin Core – це стандарт опису інформаційних ресурсів, у тому числі ресурсів Інтернет. Він складається з п'ятнадцяти елементів метаданих, тобто «структурованих даних про дані» або інформації про інформацію. Його основне призначення – полегшення пошуку електронних ресурсів.

Метадані Dublin Core – це інформація, котра виражає інтелектуальний зміст, інтелектуальну власність та/або характеристики реалізації інформаційного ресурсу. УКРМАРК розраховано на всі види документів, у тому числі й інформаційні ресурси. Блок визначення тематики пов'язується з таким елементом метаданих, як «Subject», під яким у Dublin Core розуміється тема(и) змісту ресурсу. Зазвичай, цей елемент виражається ключовими словами, ключовими фразами чи класифікаційними індексами. Таким чином, з ним пов'язуються поля предметних рубрик (600–616), зокрема 610 НЕКОНТРОЛЬОВАНІ ПРЕДМЕТНІ ТЕРМІНИ для запису ключових слів і ключових фраз, що не підлягають авторитетному контролю, і поля класифікаційних індексів (675–686).

Поля 607 ГЕОГРАФІЧНА НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА, 660 КОД ГЕОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ та 661 КОД ПЕРІОДУ ЧАСУ побічно пов'язані з елементом метаданих Dublin Core «Coverage», який, як правило, включає просторове розташування (географічну назву чи координати), період часу (позначення, дату чи інтервал дат) тощо, пов'язані зі змістом документа.

Серед полів додаткових точок доступу відповідник <Format> має поле 626 ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ: ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ. До цього елемента заносяться дані про апаратне та програмне забезпечення, необхідні для функціонування ресурсу, та інші дані щодо його технічних параметрів.

4. ONIX

ONIX було створено як стандартний формат для видавців, електронних, роздрібних та оптових книгопродавців, а також інших осіб, зацікавлених у розповсюдженні інформації про книги, що вийшли друком, а також, у перспективі, документи на інших носіях. Його призначено для надання інформації про книгу потенційним покупцям з метою заохотити її придбати. Більшість цієї інформації зазвичай міститься на книжковій обкладинці, наприклад короткий огляд змісту, рецензія, біографія автора, елементи художнього оформлення тощо. Ця інформація (відома також як метадані про книгу) приваблює покупців та підвищує попит на книжкову продукцію. Інформаційний блок ONIX – це набір елементів даних, позначених тегами XML, що відповідає спеціальному шаблону ONIX DTD, який визначає правила, за яким ці елементи даних впорядковуються та співвідносяться між собою.

Основна тематична інформація, котру передає ONIX, – це відомості про персоналії (тег <PersonAsSubject> відповідно поле 600 ІМ'Я ОСОБИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА), колективи (тег <CorporateBodyAsSubject> 601 НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА) та місця подій (тег <PlaceAsSubject> 607 ГЕОГРАФІЧНА НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА), яким присвячено зміст творів, та інформація про тему твору (тег <Subject> 606 НАЙМЕНУВАННЯ ТЕМИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА).

Переліки класифікаційних систем, що застосовуються в УКРМАРКу (мають власні поля чи зазначені в Додатку G) та ONIXу (наводяться у відповідному переліку), мають тільки дві точки перетину: Десяткова класифікація Дьюї та Класифікація Бібліотеки Конгресу США. Взагалі, ONIX використовує спеціалізовані книговидавничі класифікаційні системи, зокрема BIC і BASIC (власні теги <BICMainSubject> і <BASICMainSubject>, відповідно). При цьому в ONIX коди на зразок «Індекси інших класифікацій», на відміну від УКРМАРКу, не передбачені. Виняток зроблено тільки для ключових слів.

Обидва формати передбачають зазначати разом з використаним індексом чи предметною рубрикою номера чи версію застосованої схеми (підполя \$v Видання та \$z Мова видання УКРМАРКу та тег <SubjectSchemeVersion> ONIXу).

Порівняльна таблиця полів 6- - блоку УКРМАРКу
з полями інших форматів представлення бібліографічних даних

Атрибут	Елемент даних				Примітки
	УКРМАРК/ UNIMARC	MARC21	Dublin Core	ONYX (XML)	
Ім'я особи як предметна рубрика	600/600	600 (значення індикатора 1 дорівнює 0 або 1)	Subject	<PersonAsSubject>	
Найменування колективу як предметна рубрика	601/601	610 для постійних колективів (CORPORATE NAME), 611 для тимчасових колективів (MEETING NAME)	Subject	<CorporateBodyAsSubject>	У форматі UKMARC відповідником 611 поля MARC21 є поле 711 CONFERENCE OR EVENT NAME SUBJECT HEADING, тобто поле тимчасового колективу пов'язується ще з однією сутністю ФВБЗ «Подія»
Родове ім'я як предметна рубрика	602/602	600 (значення індикатора 1 дорівнює 3)	Subject	-	
Автор і назва як предметна рубрика	604/604	-	Subject	-	
Назва як предметна рубрика	605/605	630	Subject	-	
Найменування теми як предметна рубрика	606/606	650	Subject	-	
Географічна назва як предметна рубрика	607/607	651	Coverage	<PlaceAsSubject>	
Форма, жанр, фізичні характеристики як предметний заголовок	608/608	655 (для форми та жанру)	Subject	-	
Неконтрольовані предметні терміни	610/610	653	Subject	<SubjectHeadingText> зі значенням 20 визначника джерела терміна <SubjectSchemeIdentifier> (Keywords)	
Предметна категорія (попереднє)	615/615	072 (Як код предметної категорії: значення індикатора 2 дорівнює 1)	Subject	-	
Торгова марка як предметна рубрика	616/616	-	Subject	-	
Місце як точка доступу	620/620	752	-	-	
Технічні характеристики як точка доступу: електронні ресурси	626/626	753	Format	-	У Dublin Core елемент Format включає всі дані про електронний ресурс, що заносяться до поля 626
Шифр/найменування наукової спеціальності як точка доступу	629/-	072 (Коли значення індикатора 2 дорівнює 7, а до підполя \$2 заноситься код однієї з номенклатур)	-	-	Аналогічне за змістом поле 691 присутнє в БЕЛМАРК

Атрибут	Елемент даних				Примітки
	УКРМАРК/ UNIMARC	MARC21	Dublin Core	ONYX (XML)	
Код географічного регіону	660/660	043	Coverage	-	
Код періоду часу	661/661	045	Coverage	-	
PRECIS	670/670	-	Subject	-	Аналогічна інформація в форматі UKMARC заноситься до полів 690-692
Універсальна десяткова класифікація (УДК)	675/675	080	Subject	-	
Десяткова класифікація Дьюї (ДКД)	676/676	082	Subject	<SubjectCode> зі значеннями 01 або 02 (для скороченої схеми) визначника класифікаційної системи <SubjectSchemeIdentifier>	
Класифікація бібліотеки Конгресу США	680/680	050 (як Call Number, взятий з класифікації Бібліотеки Конгресу США)	Subject	<SubjectCode> зі зазначенням 03 або 04 (для скороченої схеми) визначника класифікаційної системи <SubjectSchemeIdentifier>	
Індекси інших класифікацій	686/686	084	Subject	-	

Поля 6- - блоку та інших блоків УКРМАРКу

Інформація, подана полями 6- - блоку, має структурні чи семантичні відповідники в полях чи підполях інших блоків УКРМАРКу. Якщо це зв'язки за змістом даних, то їх відображено пунктом СПІВВІДНЕСЕНІ ПОЛЯ/ПІДПОЛЯ, присутньому в описі кожного з полів УКРМАРКу (наприклад, 604 АВТОР І НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА співвідноситься з полями блоку 4- -, а також з полями 600, 601, 602 і 605).

Деякі з полів 6- - мають структуру підполів, аналогічну полям інших блоків, проте доповнену підполями, необхідними для того, щоб надати їм статус предметної рубрики, тобто підполями \$j Формальний підзаголовок, \$x Тематичний підзаголовок, \$y Географічний підзаголовок, \$z Хронологічний підзаголовок, \$2 Код системи, \$3 Номер авторитетного запису, \$9 Визначення локальної системи. У першу чергу це стосується полів 600 ІМ'Я ОСОБИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА, 601 НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА, 602 РОДОВЕ ІМ'Я ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА та відповідних полів 7- - блоку (Блоку інтелектуальної відповідальності), а також 605 НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА та полів 500 УНІФІКОВАНА ФОРМА НАЗВИ та 501 ЗАГАЛЬНА УНІФІКОВАНА ФОРМА

НАЗВИ 5- - блоку (Блоку співвіднесених назв). Це зумовлено аналогічністю даних, котрі заносяться до цих полів, та, як наслідок, спільними авторитетними файлами.

Окрім поля співвідноситься з полями 1- - блоку (Блоку кодової інформації) за змістом даних, як от:

661 КОД ПЕРІОДУ ЧАСУ – 122 ПОЛЕ КОДОВАНИХ ДАНИХ: ПЕРІОД ЧАСУ, ОХОПЛЮВАНИЙ ЗМІСТОМ ДОКУМЕНТА. До обох полів заноситься абсолютно аналогічна інформація, проте у полі 122 надається можливість точного зазначення дати чи часового діапазону, а поле 661 містить кодовану форму сторіччя відповідно до додатку Е;

620 МІСЦЕ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ – 102 КРАЇНА ПУБЛІКАЦІЇ/ВИРОБНИЦТВА – 210 ПУБЛІКУВАННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТОЩО (ВИХІДНІ ДАНІ) (210\$a Місце видання/розповсюдження та 210\$e Місце виготовлення). У цьому випадку 620 поле також надає інформацію щодо публікації/виробництва, проте не в кодованій (як у полі 102) і не в короткій текстовій формі з уточненнями в квадратних дужках (як у полі 210), а в розгорнутій ієрархічній текстовій формі;

608 ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ПРЕДМЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК – 1- - блок та поле 215 ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ. Форма, жанр і

фізичні характеристики – це параметри документа, які при складанні бібліографічного опису найкраще піддаються кодуванню. Інформація щодо них розпорошена по багатьох полях 1- - блоку. Наприклад, коли йдеться про текстові документи, то відповідна інформація заноситься до 105\$a/4-7 ПОЛЕ КОДОВАНИХ ДАНИХ: ТЕКСТОВІ МАТЕРІАЛИ (МОНОГРАФІЧНІ)/Коди форми змісту (a=бібліографічний покажчик, b=каталог, ... q=екзаменаційні білети тощо), 105\$a/11 ПОЛЕ КОДОВАНИХ ДАНИХ: ТЕКСТОВІ МАТЕРІАЛИ (МОНОГРАФІЧНІ)/Код літературного жанру (a=художня проза, b=драматургія, ... g=поезія тощо) і т. ін. Відомості щодо фізичної форми особливо стосуються документів на нетрадиційних носіях. Вони, а також інформація щодо жанру та форми відповідних творів знаходяться в полях 1- - блоку, призначених для кодованих даних про документи та твори на цих носіях. З іншого боку, фізичні характеристики документа – відомості про колір, звук, ілюстративні матеріали, лінійні розміри, супровідний матеріал тощо – наводяться в текстовій формі в полі 215 ОБЛАСТЬ КІЛЬКІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ (ФІЗИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА).

Для приміток щодо тематичного доступу, тобто власне усіх полів 6- - блоку, існує поле 313 ПРИМІТКИ ЩОДО ТЕМАТИЧНОГО ДОСТУПУ, куди заноситься інформа-

ція про використані при складанні запису системи предметизації та класифікаційні схеми, а також будь-які необхідні текстові примітки стосовно тематичного доступу до каталогізованого документа (твору).

629 ШИФР НАУКОВОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ – 328 ПРИМІТКИ ДО ДИСЕРТАЦІЇ (АВТОРЕФЕРАТА). До обох полів заноситься аналогічна інформація, проте до поля 629 – у формі точки доступу за необхідності її створення, а до поля 328 – у формі структурованої текстової примітки.

**6- - блок УКРМАРКу
(для бібліографічних записів)
та Додатки до УКРМАРКу**

З комплексу додатків до УКРМАРКу 6- - блоку безпосередньо належать:

Додаток D КОДИ НАЙМЕНУВАНЬ ГЕОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ (як джерело кодування даних для поля 660 КОД ГЕОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ):

Додаток E КОДИ ПЕРІОДУ ЧАСУ (як джерело кодування даних для поля 661 КОД ПЕРІОДУ ЧАСУ):

Додаток G КОДИ СИСТЕМ ПРЕДМЕТИЗАЦІЇ, коди з яких наводяться в підполі \$2 Код системи полів предметних даних (600–616) та полів класифікаційних даних (675–686).

Таблиця 2

Використання в полях бібліографічних записів відповідних полів авторитетних заголовків

Поля предметних заголовків бібліографічного запису		Поля заголовків авторитетного запису	
600	ІМ'Я ОСОБИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	200	ІМ'Я ОСОБИ
601	НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	210	НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЧИ ЗАХОДУ
602	РОДОВЕ ІМ'Я ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	220	РОДОВЕ ІМ'Я
604	АВТОР І НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	200	ІМ'Я ОСОБИ
		210	НАЙМЕНУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ЧИ ЗАХОДУ
		215	ГЕОГРАФІЧНА ЧИ ТЕРИТОРІАЛЬНА НАЗВА
		220	РОДОВЕ ІМ'Я
		240	ІМ'Я ТА НАЗВА
		245	ІМ'Я ТА ЗАГАЛЬНА УНІФІКОВАНА ФОРМА НАЗВИ
605	НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	230	НАЗВА
606	НАЙМЕНУВАННЯ ТЕМИ ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	250	ПРЕДМЕТНА (ТЕМАТИЧНА) РУБРИКА
607	ГЕОГРАФІЧНА НАЗВА ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	215	ГЕОГРАФІЧНА ЧИ ТЕРИТОРІАЛЬНА НАЗВА
608	ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯК ПРЕДМЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК	280	ФОРМА, ЖАНР, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
616	ТОВАРНИЙ ЗНАК ЯК ПРЕДМЕТНА РУБРИКА	216	ТОВАРНИЙ ЗНАК (ТОРГОВА МАРКА)
620	МІСЦЕ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ	280	МІСЦЕ ЯК ТОЧКА ДОСТУПУ

Використання в полях бібліографічних записів відповідних полів заголовків класифікаційних записів

Поля класифікаційних індексів бібліографічного запису		Поля заголовків авторитетного запису (з зазначенням використаної базової схеми класифікації) в авторитетному файлі використаних робочих таблиць	
675	УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ	250	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ІНДЕКС (184 \$aude)
676	ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЬЮІ	250	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ІНДЕКС (184 \$adde)
680	КЛАСИФІКАЦІЯ БІБЛОТЕКИ КОНГРЕСУ США	250	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ІНДЕКС (184 \$alcc)
686	ІНДЕКСИ ІНШИХ КЛАСИФІКАЦІЙ	250	КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ІНДЕКС (з указанням у 184\$a використаної класифікаційної схеми)

6- - блок УКРМАРКу
(для бібліографічних записів)
та інші формати в родині УКРМАРКу
(подання авторитетних записів,
подання класифікаційних записів,
збереження фонду тощо)

Згідно зі структурою UNIMARC-похідних форматів дані, що заносяться до полів 6- - блоку УКРМАРКу, можуть мати відповідні авторитетні записи. При цьому, основою для створення авторитетного файла (АФ) може слугувати як стандартизоване джерело (система предметних рубрик чи класифікаційна схема тощо, код якої наводиться в Додатку G UNIMARC), так і локальна система. Зв'язок між авторитетними та бібліографічними записами здійснюється через запис у підполі \$3 Номер авторитетного запису в полях 6- - блоку номера відповідного авторитетного запису, що міститься в його полі 001 ІДЕНТИФІКАТОР ЗАПІСУ.

У разі, коли авторитетний файл не ведеться, проте дані для заповнення відповідних полів блоку 6- - беруться зі стандартизованих або нестандартизованих систем, ці поля мають містити заповнені підполя \$2 Код системи чи \$9 Визначення локальної системи.

6- - блок УКРМАРКу
та УКРМАРК для авторитетних записів
(до завершення розробки застосовується
UNIMARC Authorities)

Група полів предметних рубрик (600–616) використовується для ведення предметних каталогів. АФ для неї, а також для поля 620, мають створюватися на основі УКРМАРК для авторитетних записів (до його розробки – UNIMARC Authorities) (див. табл. 2).

6- - блок УКРМАРКу
та УКРМАРК для класифікаційних записів
(до завершення розробки застосовується
UNIMARC Classification)

Група полів класифікаційних індексів (675–686) використовується для ведення систематичних каталогів. Для них застосовується авторитетний файл власного формату – Формату представлення класифікаційних даних (до його розробки – UNIMARC Classification) (табл. 3).

6- - блок УКРМАРКу
та УКРМАРК для записів про зберігання фонду
(поки застосовується UNIMARC Holdings)

Ці формати не мають безпосередніх точок дотику. Проте до 200 \$f РОЗТАШУВАННЯ ТА ШИФР/Шифр Формату збереження при тематичній розстановці фонду може заноситися класифікаційний індекс, котрий використовується як шифр зберігання. У цьому випадку застосована схема класифікації зазначається у підполі \$2 Код системи, а Індикатор 1 має дорівнювати 0.

Також зв'язком між двома форматами може вважатися занесення книжкових знаків, що відіграють роль шифрів зберігання, до поля 680 КЛАСИФІКАЦІЯ БІБЛОТЕКИ КОНГРЕСУ США.

Висновки

6- - блок є органічною частиною у структурі УКРМАРКу та задовольняє потреби користувачів у тематичному пошуку документа на будь-якому носії (тобто забезпечує наявність відповідних точок доступу), а також надає інформацію, необхідну для ведення систематичних і предметних каталогів. Його розроблено відповідно до сучасних вимог та обґрунтувань, вироблених IFLA протягом останніх років. Завдяки чіткому дотриманню методики вихідного формату UNIMARC 6- - блок УКРМАРКу може бути використаним при міжнародному та локальному обміні. З одного боку, його дані

можуть конвертуватися в інші поширені формати (природно, з урахуванням особливостей обох форматів). З іншого боку, можливе його ефективно застосування при прийомі даних.

Використані джерела

УКРМАРК:

<http://www.nbuv.gov.ua/library/ukrmark.html>

Блок 6:

<http://www.nbuv.gov.ua/books/2002/ukrmarc/block6.html>

FRBR:

<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>

MARC21:

<http://www.loc.gov/marc/>

Classification and Call Number Fields (05X-08X):

<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/lcbdclas.htm>

Subject Access Fields (6XX):

<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/lcbdsbj.htm>

Added Entry Fields (70X-75X)

<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/lcbdadde.htm>

MARC21 Format for Classification Data (2001 Concise Edition):

<http://www.loc.gov/marc/classification>

MARC Code Lists for Relators, Sources, Description Conventions:

Part III. Classification Sources:

<http://www.loc.gov/marc/relators/relaclas.html>

Part IV. Term, Name, Title Sources:

<http://www.loc.gov/marc/relators/relasour.html>

UKMARC:

<http://www.bl.uk/serveces/bibliographic/marc/>

UNIMARC:

Block 6 (Subject Analysis Block):

<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/uni6.htm>

Appendix G (Subject System Codes)

<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/appx-g.htm>

UNIMARC concise bibliographic format (1 Mar 2002):

<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/concise2.pdf>

Concise UNIMARC Classification Format (20001031):

<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/concise.htm>

Переклад українською мовою:

<http://www.nbuv.gov.ua/books/2002/ukrmarc/ukrclas.html>

UNIMARC Manual Authority Format 2001 (Concise Version)

<http://www.ifla.org/VI/p2001/guideright.htm>

UNIMARC Holdings Format (20 Mar 2003) (Concise Version)

<http://www.ifla.org/VI/3/nd1/unimarc-holdings.htm>

БЕЛМАРК

Блок 6:

<http://opac.bas-net.by/marc-doc/belmarc99/block6.html>

РУСМАРК:

Блок 6:

<http://www.rba.ru:8101/rusmarc/rusmarc/format1.htm>

Российский формат представления классификационных данных (Российская версия UNIMARC Classification Format):

<http://www.rba.ru:8101/rusmarc/commun>

Dublin Core:

<http://dublincore.org/documents/dces>

ONIX

<http://www.editeur.org/onixfles2.0/ONIXProductRecord2.0.pdf>

Список літератури

1. *Багрий І.* «Нам потрібна книга про...» або тематичний пошук в ЕК НБУВ // *Бібл. вісник.* – 1997. – № 5 – С. 11–13.
2. *Костенко Л. И.* Компьютерные технологии в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского // *Библиотека и доступность информации в современном мире: электронные ресурсы науке, культуре и образованию.* Мат-лы междунар. конф. «Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества». Судак, 7–15 июня 2003 г. – Т. 1. – М.: Изд-во ГПНТБ России, 2003. – С. 217–219.

Денис СОЛОВЯНЕНКО

Концептуальна модель системної архітектури онлайнного бібліотечного сервісу

Розглянуто питання працездатності системи ОБС. Визначено базові поняття ОБС: сервер ОБС (СОБС) та систему ОБС, їх призначення, умови функціонування та системну архітектуру. Побудовано концептуальну модель системної архітектури ОБС. Виділено та проаналізовано структурні елементи цієї моделі (рівні та підсистеми). Подано їхній детальний опис. Охарактеризовано механізми функціонування основних структурних компонентів СОБС та системи ОБС.

Останнім часом вітчизняні та, особливо, зарубіжні бібліотеки почали приділяти багато уваги наданню бібліотечних послуг в онлайнному режимі. Сьогодні на зміну невеличким бібліотечним сайтам приходять потужні інформаційні портали, здатні забезпечувати всі інформаційні запити користувачів із максимальною точністю та зручністю. Мільйони людей в усьому світі вже змогли оцінити зручність та надійність таких проектів.

Соловяненко Денис Володимирович, аспірант НБУВ.

Проте теоретично це питання ще мало досліджене. Технічною розробкою таких проектів в основному займаються не фахівці бібліотечної справи. Тому ці проекти часто створюються без урахування бібліотечної специфіки.

Сьогодні ситуація дещо змінюється. До наукового обігу вводиться поняття онлайнного бібліотечного сервісу (ОБС) як суттєво нового виду інформаційного сервісу, у якому поєднані традиційні бібліотечні та сучасні електронні технології. Проте цьому питанню присвяче-